

Det narrativa greppet om erkännandet

En studie i hur makt förmedlas
genom berättelser

Anna Göthner
Mikaela Hildebrand

Abstract

I denna uppsats utforskas det narrativa perspektivet som ett möjligt analytiskt grepp för att komma åt maktstrukturer, där erkännandet av identiteter analyseras som en upplevd domän av dominans. Uppsatsen inleds med en utveckling av begreppet diskursiv makt, vilket görs genom användande av Steven Lukes teori om maktens tredje ansikte. Följande därpå diskuteras hur man med hjälp av det narrativa greppet kan förstå makten som reglerar berättandet av jaget. Denna makt ses som påvisad då teman i metanarrativ och framträder som reproducerade i konkreta narrativ. Resonemanget klagörs genom en diskussion om republikanismen som ett metanarrativ, vilket relateras till hur maktutövning genom erkännandet kan ta sig uttryck.

Nyckelord: Erkännande, ontologisk säkerhet, identitet, makt, narrativ.

Innehållsförteckning

1	<i>Égalité?</i>	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Vår vetenskapssyn.....	2
1.3	Litteratur och disposition	3
2	Om makt	5
2.1	Diskursteori	5
2.2	Makt genom dominans	7
2.3	Dominans genom erkännandet	8
3	Narrativa perspektivet	11
3.1	Berättelsernas förutsättningar.....	11
3.2	Narrativ identitet och ontologisk säkerhet	12
3.3	Narrativer som analytiskt grepp	14
3.4	En sammanförande diskussion	16
4	Om erkännandet	18
4.1	Erkännandets uttryck.....	18
4.2	Det republikanska metanarrativet.....	20
4.3	Det narrativa greppet om erkännandet	22
5	Sammanfattning	24
6	Referenser	26

1 *Égalité?*

We just want to be *recognized* [erkända] as human beings, instead of *being seen* as Arabs or blacks [...]

(Marat Sabek)¹

Detta yttrades av en av de ungdomar från Clichy-sous-Bois vilka figurerade i media under november månad 2005 i samband med upploppen i Paris (och andra Europeiska städer). Vi anser att uttalandet påvisar en mycket betydelsefull konflikt som formar identiteter, nämligen den upplevda spänning som finns i hur man blir representerad, *sedd*, och behovet att *erkännas* som man anser sig vara. Vi ser den frustration individer kan uppleva som grundad i hegemoniska diskursers maktutövande i identitetsprocessen (Bergström & Boréus 2005: kap 8).

Vi har båda ett sedan tidigare stort intresse för studiet av identitet, och med den här uppsatsen ser vi en möjlighet att gräva djupare i de teoribildningar som relaterar till ämnet och på så vis öka vår förståelse för dessa komplexa processer. I konstruerandet av identiteten ser vi just *erkännandet* som en viktig aspekt, där olika former av dominans genom erkännandets politik (Taylor 1994:37-ff) kan antas utöva makt över människors självbilder.

1.1 Syfte och frågeställning

Vår uppsats tog sin början i en bred och allmän undran i hur maktstrukturer verkar i formandet av identiteter. Makt är dock, som det skulle komma att visa sig, inte ett entydigt begrepp som lättamt låter sig studeras. Det må vara teoretiskt fascinerande och förförande att föreställa sig makt som inbyggt i alla former av sociala relationer, men detta ger inget tillfredställande svar på hur makt kan, om det kan observeras och undersökas. Vi sökte i den uppsjö av litteratur som behandlar ämnet och fann hos Steven Lukes (2005) teorier om maktens tre dimensioner, en fattning om detta flyktiga begrepp. Lukes hävdar att utöver det maktperspektiv som tidigare anammats inom samhällsvetenskapen, där makt främst uppfattats som något som kan innehas av en aktör och utövas över en annan, bör begreppet inkludera den makt som ligger i att forma människors intressen, önskningar och begär. Detta synsätt på makt blir genast relevant för

¹ Sabek, Maratt (www.theglobalist.com)

studiet av identitetskonstruktioner, då en individs begär, önsknings och intressen kan ses som tätt sammanvävda med dess identitet.

Men hur skulle ett sådant maktperspektiv kunna studeras? Vi anser, i likhet med Charles Taylor (1994) att

vår identitet delvis formas av andras erkännande, eller frånvaro därav, och ofta miss-erkännande, så att en person eller grupp av människor kan lida verklig skada, drabbas av en verklig förvanskning, om människor eller samhället runtomkring dem återspeglar en inskränkt eller förnedrande eller föraktlig bild av dem (37).

Utifrån Lukes teori om maktens tre dimensioner skulle således erkännandet av identiteter kunna förstås som en specifik domän i vilken den tredje dimensionen av makt kan anses verka. Uppsatsens övergripande syfte blir således att undersöka hur makt förmedlas genom erkännandets politik. Vid närmare funderingar om hur denna makt kan tänka sig förmedlas stötte vi på Alexa Robertsons (2003) förslag om möjligheten att använda narrativer som ett "analytiskt grepp" för att komma åt maktstrukturer. Utifrån detta har vi således formulerat två frågeställningar som genom uppsatsen skall försöka besvaras:

1. *Är narrativer fruktbart som analytiskt grepp för att påvisa maktstrukturer?*

Om det visar sig så vara att detta analytiska grepp är fruktbart för att 'komma åt' maktstrukturer i diskurser så följer frågan:

2. *På vilket sätt kan det narrativa analytiska greppet påvisa maktförmedlingen i erkännandets politik?*

Denna studies huvudsakliga fokus ligger i en teoretisk diskussion, där resonemangen exemplifieras utifrån republikanismen som ett metanarrativ. Väl medvetna om att det här inte kommer att kunna ges en uttömlig beskrivning av denna komplexa ordning, bör det understrykas att syftet med att integrera detta exempel i diskussionen endast är att illustrera de teoretiska resonemangen.

1.2 Vår vetenskapssyn

Vi vill påbörja diskussionen genom att redogöra för våra vetenskapsteoretiska utgångspunkter. Detta gör vi i linje med Marsh och Furlongs argument att alla som sysselsätter sig med studiet av politik måste vara öppna med, och kunna försvara, sina ontologiska och epistemologiska antaganden (2002:17); detta är viktigt givet hur dessa antaganden formar vad som studeras, och hur.

Uppsatsen är formad främst utifrån ett konstruktivistisk förhållningssätt till verkligheten, vilket ger att världen inte kan existera utan vår förståelse av den, det vill säga världen, är ”socialt eller diskursivt konstruerad²” (Marsh & Furlong 2002:27). Som student går det följaktligen aldrig att bryta sig loss från den diskurs i vilken vi verkar. Vår erfarenhet av objektvärlden kommer alltid förmedlas genom språket, vilket vi i enlighet med Thörn ser som ”[gränssättande] för vårt sätt att tänka och handla” (i Bergström och Boréus 2005:306) Detta ger att det aldrig går att erbjuda några objektivt observerbara sanningar om ’verkligheten’, det går endast att erbjuda mer eller mindre subjektiva tolkningar. Vidare ger det konstruktivistiska synsättet att kunskap bör förstås som ”historiskt producerad och kulturellt förankrad” i diskurser (Barnett 2005:259), där kunskap alltid måste analyseras som tätt sammanvävt med makt. Detta efter Michel Foucaults diskussion om relationen eller begreppet power/knowledge (i Hall (red.) 1997:49).

För att förstå de maktrelationer som ligger till grund för identitetsprocessen anser vi givet ovanstående resonemang att det är viktigt att rama in diskussionen om narrativer och erkännandets politik med diskursanalys, där diskursanalys bör ses som en ”vetenskaps- och samhällsteori” (Bergström & Boréus 2005:306). Den diskursiva analysen tillstås här vara både teori och metod eftersom de två för vårt syfte ej går att skilja åt. Vårt förhållningssätt till det ’vetenskapliga’ och huruvida vi kan dra slutsatser som kan anses ’sanna’ går i linje med Bergström och Boréus resonemang där vad som betraktas som sant och falskt bygger på konsensus inom forskarsamhället. Således blir måttet på det vetenskapliga huruvida något är sant eller falskt inom en viss diskurs (2005:350f). Utifrån denna diskussion blir det tydligt att fullständig intersubjektivitet inte går att uppnå, men vi ser ändå detta vetenskapliga tecken [sign] värt att sträva efter. Därmed menar vi att en öppenhet och noggrannhet i redovisandet av vårt arbete är ett avgörande kriterium för huruvida uppsatsen kan anses vetenskaplig (Jmf. Lundquist 1993:52). Med detta i åtanke fortskrider vi nu till vår vidare diskussion.

1.3 Litteratur och disposition

Som nämnts är detta en teoretisk studie, där vi strävar efter större förståelse för hur man kan, om man kan, få tillgång till och på ett fruktbart sätt analysera diskursiv makt. Lukes påpekar att, även om teorier om makt ofta kritiserats för att vara problematiska vad gäller omsättningen av teori till empiri som grundade i metodologiska svårigheter, rättfärdigar detta argument *inte* att man inte försöker (Lukes 2005:64). Vi ser vår studie främst som en form av litteraturstudie om makt och identitet, därav har vi arbetat med teoretiska texter.

Efter introduktionen kommer en diskussion om maktbegreppet att ta vid. Detta andra kapitel är uppbyggt på så sätt att läsaren genom kapitlet förs ner längs en

² Citat som i originaltext återfinns på engelska kommer att översättas till svenska i den mån som vi anser det möjligt utan att det innebär en förvrängning av ursprungstexten.

abstraktionsstege, där diskursiv makt sitter på högsta pinnen. Den sammanlänkande teorin vilar på Steve Lukes tes om maktens tre ansikten. Längst ner möter läsaren erkännande som en konkret form av maktutövning.

I kapitel tre diskuteras identitetskonstruktioner som diskursiva företeelser vilka analyseras som en process i en narrativ verklighet. Den essentialistiska synen på identitet lämnas således därhän. Kapitlet inleds med en kort redogörelse för hur strukturer av erkännande har förändrats. Sedan kommer en förklaring till hur det narrativa greppet relaterar till diskursiv makt. Detta resonemang grundas i Robertsons diskussion kring den narrativa identiteten (2003; 2005). Vi har även utgått från Anthony Giddens (1997) teorier om ontologisk säkerhet, för att ge relevans för det narrativa perspektivet där säkerställandet av verkligheten genom berättelser är grundläggande för identitetskonstruktioner. Vi är dock medvetna om att det finns viss kritik mot Giddens förhållningssätt till ett starkt kärnjag (som nämns i Kinnvall 2004:746), men ser ändå diskussionen om säkerhet som viktig för att förstå identitetskonstruktioner.

Genom kapitel två och tre kommer vi att försöka besvara vår första fråga, nämligen *är narrativer fruktbart som analytiskt grepp för att påvisa maktstrukturer?* Följande detta fortsätter diskussionen i kapitel fyra, där vi fokuserar på hur en specifik form av maktutövning, erkännandet, tar sig uttryck genom det republikanska metanarrativet.

Kapitel fyra kommer således att diskutera erkännandets som maktutövning närmre. Detta begrepp skall belysas dels utifrån Taylors essä *Erkännandets politik* (1994), dels utifrån Steven Lukes teori om *recognitional domination* (2005). Vi kommer även i kapitlet redogöra för det metanarrativ som formar immigration och integrations diskursen i Frankrike, nämligen republikanismen. För att få grepp om det republikanska metanarrativet har vi som sekundärmaterial använt oss av boken *Mechanisms of immigration control* av Grete Brochmann och Tomas Hammar (1999) och även de delar som behandlar Frankrike i Castles and Millers *The age of migration* (2003). Vi har strävat efter att bredda vår läsning, genom att inkluderat tidningsartiklar, officiella uttalanden, och den franska konstitutionen. Vi inser dock att vi inte kan producera någon uttömlig redogörelse för hur denna komplexa diskurs verkar, och är väl medvetna om att en sådan beskrivning alltid kommer att vara en förenkling av ytterst svårgripbara relationer.

I kapitel fem kommer en avslutande diskussion, där eventuella slutsatser presenteras.

2 Om makt

För att kunna undersöka huruvida det narrativa greppet är fruktbart för att komma åt diskursiv makt bör utgångspunkten vara att redogöra detta begrepp. Det diskursanalytiska perspektivet på makt ligger som grund för vår vidare analys. Detta perspektiv kommer att utvecklas till att innefatta Steven Lukes teori om maktens tredje dimension, vilken vi ser som en konkretisering av hur diskursiv makt kan verka. Detta kommer att preciseras i en upplevd domän av maktens tredje dimension, nämligen den maktutövning som sker genom erkännandet av identiteter.

2.1 Diskursteori

Vi upplever, i likhet med Giddens (1997), Kinnvall (2004) med flera att i det globala samhället ökar klyftorna mellan grupper och mellan individer. Möjligheten att definiera sig själv är även den mycket olika beroende på var subjektet är situerat. Vid en hastig blick på situationen i Paris kan man sluta sig till att de rent materiella faktorerna är en anledning till de kravaller som har varit där. De stora ekonomiska och sociala klyftorna leder till en reell exkludering från att ta del av de möjligheter som erbjuds, detta är naturligtvis bakomliggande anledningar till det missnöje som manifesterade sig i Paris, november 2005 (se till exempel Tatal 2006:64) . Här skulle till exempel begreppet relative deprivation anses ha ett förklaringsvärde (Wallensteen 2004:40), där historien som berättas om den franska individen och det franska samhället så som tolkad utifrån det republikanska idealet inte står öppet för alla. Det blir tydligt att människorna i förorterna inte kan betrakta sig som några fria jämlika bröder [sic!]. Man skulle även kunna analysera upplöpan från ett Marxistiskt perspektiv, där revolten ses som sprungen ur en klassantagonism mellan förortsproletariatet och den Parisianska bourgeoisien .

Det finns således olika förklaringsmodeller för det utestängande som innevanarna i Clichy-sous-Bois upplever och revoltera mot. Här kommer utestängandet analyseras som diskursivt reglerat genom identitetskonstruktioner. Detta uttalande kräver dock en närmare definition av vad som menas med diskurser. Som nämndes i den korta diskussionen om vår vetenskapssyn ser vi diskursanalys som en samhälls- och vetenskapsteori (Bergström & Boréus 2005:306). Denna teori ses som grundad i insikten att våra upplevelse av verkligheten alltid kommer att vara konstituerad av det språk med vilket vi väljer att benämna den, på så vis verkar språket gränssättande. Vidare uppfattas i diskursteori sociala fenomen som konstituerade av maktrelationer, där dessa ses

som diskursivt organiserade och ”inte är utanförstående i förhållande till andra typer av relationer (ekonomiska processer, bekantskapsförhållanden, sexuella relationer), utan att de är inneboende i dem” (Foucault 2002:104).

Det finns många olika sätt att definiera diskurser, och otympligt nog används samma begrepp för att beskriva ganska olika analytiska strapatser, allt ifrån renodlade lingvistiska textanalyser till Foucaults klassiska studier om vansinnets historia (Bergström & Boréus 2005:308ff). Foucault definierar diskurser som ”[hela] den praktik som frambringar en viss typ av yttranden” (Bergström & Boréus 2005:309). Vi har valt att analysera diskurser som den värld av samband som finns att tillgå, där detta ses som ”ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet” (ibid.). Givet denna diskussion blir maktperspektivet konstant, då skapandet av diskurser leder till att människor kontrolleras (Foucault i Bergström & Boréus 2005:311).

Vidare menar vi här att diskursen kommer ge handlingsutrymme för människor i form av subjekspositioner, i diskursteoretiska termer. Dessa inkluderar även identitetskonstruktioner, vilket är relevant för vår diskussion. Dessa positioner utgör den punkt utifrån vilken diskursens mening kan förmedlas och förstås; på så vis situerar diskursen subjektet (Hall (red.) 1997:56). Detta är viktigt, då en subjeksposition, som till exempel kvinna, arbetare eller invandrare, utgör ”ett slags filter som vi ser världen igenom” vilket reglerar våra möjliga handlingar (Bergström & Boréus 2005:319). Således blir även konstituerandet av identitetskonstruktioner relevant för diskursteorin. Liksom Laclau och Mouffe anser vi att det är betydelsefullt vilken strukturell position som en person intar i en diskurs (som tolkade i Bergström & Boréus 2005:319), och vill betona vikten av det materiella i skapandet av diskurser.

Att det materiella planet har betydelse för det diskursivt utformade fältet betyder dock inte att diskurser återspeglar en materiell objektiv verklighet (Bergström & Boréus 2005:318). Skapandet av diskurser ser vi, som nämnts ovan, beroende av hela den värld av samband som finns att tillgå. Vi menar att ”... olika grenar i olika sammanhang överförs till flera olika diskurser inom ett bredare område, ett diskursivt fält” (Bergström & Boréus 2005:310). I fallet Paris skulle detta alltså innebära att vi ser det materiella, ekonomiska förhållandena som relevanta för den situation som är där idag. Samtidigt ser vi dessa förhållanden som en del i en väv av samband, en så kallad diskursiv väv. Vi vill, på liknande sätt som Laclau använda oss av diskursbegreppet för att “emphasize the fact that every social configuration is *meaningful*” (1990:100). Vi ser alltså varje agerande som kontextuellt beroende, där varje situation inte i sig innehar en inneboende mening, utan den skapas i relation till det diskursiva sammanhang vari händelsen utspelar sig. Vi ska nu gå vidare till att diskutera den makt som vi ser som förmedlad genom diskurser, nämligen makt som dominans.

2.2 Makt genom dominans

Inspirerade av maktens diskursiva sammanhang kommer vi att använda oss av Steven Lukes bok *Power: a Radical View* (2005). För att förstå dessa maktteorier är idéer om dominans och hegemoni viktiga och vi avser här visa hur begreppen är beroende av rådande diskursiva ordningar. Då Lukes diskuterar hegemoni refererar han till Antonio Gramscis *Prison Notebooks* (2005:7). Enligt Gramsci råder det en hegemonisk ordning då en dominerande grupps berättelse om "verkligheten" ges företräde, och där denna hegemoniska ordning inkorporeras och accepteras av underordnade grupper som det enda möjliga sättet att leva (som tolkad av Hobden & Jones 2005:236). Men då denna definition av hegemoni skapades som ett sätt att förstå dominans mellan klasser (ibid.), utvecklar Lukes begreppet för att inkludera en mängd olika former av dominans med varierande styrka och riktning. Detta eftersom han ser individer som positionerade i ett komplext diskursivt system, där varje person skapas i förhållande till en mängd olika, för varje individ specifika, kollektiva och individuella intressen³ (2005:145).

Lukes presenterar ett tredimensionellt maktperspektiv där vi i vår läsning av hans tredje form av makt finner den som bunden till det diskursiva systemet, vilket tar sig uttryck i olika former av dominans. Dessa är, enligt vår läsning av Lukes (2005), begrepp som visar på den maktutövning som sker mellan grupper samt mellan individer. Denna form av makt är, enligt Lukes, beroende av medgivande för att upprätthålla sin dominans. Medgivande tar sig enligt Lukes uttryck både i form tankemönster och handlingar (2005:9). Luke ställer frågan:

if ordinary domination so consistently hurts the well-defined interests of subordinate groups, why do subordinates comply? Why don't they rebel continuously, or at least resist all along the way? (2005:10)

Lukes svar på varför individer och grupper ger sitt medgivande till hegemoni och dominans kommer i hans utveckling av ovan nämnda tre dimensioner av makt.

Det vidgade maktbegrepp som Lukes argumenterar för skall vi här diskutera utförligare. Den första dimensionen är enligt Lukes då person *a* kan ses som utövandes makt över person *b*, om *a* kan driva igenom sitt förslag i en konfliktsituation som uppstår i politiska förhandlingar. Den andra dimensionen av makt menar Lukes vara så kallad 'agenda setting', det vill säga makten att besluta om vad som det skall fattas beslut om i en förhandlingssituation. Dessa båda former av makt är operationaliserbara, även om Lukes påpekar att det kan vara svårt att utvärdera vilka former av 'icke-beslut' som kan antas vara ett uttryck för

³ Värt att notera är att det i Lukes bok förs en mycket komplicerad diskussion rörande intressen, denna som sprungen ur en klassisk marxistisk teoretisering om verkliga intressen och falskt medvetande. Då det är en diskussion som i sig skulle kunna fylla en uppsats, lämnar vi den för den här gången därhän.

den andra dimensionen av makt (2005:77). Det är i den tredje dimensionen av makt som Lukes behandlar domination. Enligt Bergström och Boréus utövas maktens tredje dimension genom ”att kunna påverka människors önskningar i en viss riktning, så att de förmås agera på ett sätt som egentligen inte alls ligger i deras intresse” (2005:13).

Vi tycker oss se exempel på Lukes maktdimensioner i våra efterforskningar om vad som föranlett kravallerna i Paris. Den första maktdimensionen finner vi i den underordnade position som de boende i Frankrikes förorter har gentemot ”övriga Frankrike”. Detta blev tydligt följande kravaller då undantagstillstånd utlystes och uppemot 10 000 poliser ställdes stridsberedda mot boende i de franska förorterna (Svenning *Aftonbladet* 10/11 ’05). Den andra dimensionen av makt blev tydlig i vårt sökande efter material om förhållandena i Frankrike där vi fann en avsaknad av information relaterande till integrationspolicy. Detta kan tänkas bero på att då den franska integrationsmodellen bygger på assimilation snarare än integration, där frågor relaterade till kollektivt erkännande och kulturella rättigheter inte diskuteras och således blir en form av icke-beslut.

Denna tredje dimension av makt, anser vi har mycket gemensamt med den diskursiva makten, där vi ser maktmönster som upprätthållna genom sociala konstruktioner, så som återskapade ”inte bara muntligen utan även genom politiska, institutionella och vardagliga beteendemönster” (Robertson 2003:90). Makt som dominans är således en utveckling av en diskussion om hur man kan konceptualisera makt. Lukes menar att:

to speak of power as dominans is to suggest the imposition of some significant constraint upon an agent or agent’s desires, purposes, or interests, which it frustrates, prevents from fulfilment or even from being formulated. (2005:113)

Denna tredje dimension av makt fann vi dock, liksom Lukes påtalat att det skulle vara svårare att operationalisera (2005:64). Med hjälp av denna maktens tredje dimension tycker vi oss dock kunna påvisa hur ett medgivande till dominerande och hegemoniska ordningar kan manipuleras fram. Samtidigt är det självklart så att ett medgivande inte alltid ges. Ett exempel är de kravaller vi diskuterat ovan, där medgivande av den dominerade gruppen inte gick att upprätthålla. Hur kan vi konkretisera dominans som tagande sig uttryck i den tredje maktdimensionen? Detta kräver en utförligare redovisning, något som vi kommer att ägna nästföljande kapitel åt.

2.3 Dominans genom erkännandet

I vårt försök till en operationalisering av den diskursiva makten ser vi makt som utövad genom olika strukturer av domination. Vi kommer att analysera erkännandet som en av dessa strukturer. Vad är då detta erkännande? Som nämndes i inledningen menar Taylor att ”vår identitet delvis formas av andras

erkännande, eller frånvaro därav, och ofta *miss*-erkännande” (1994:37). Han menar vidare att detta sker genom någon form av återspeglning i samhället. Denna återspeglning ser vi som diskursivt förmedlad. Vi avser här diskutera hur erkännandet kan betraktas som en specifik form av möjlig maktutövning, i enlighet med Lukes teori om maktens tredje ansikte. Lukes menar att ”[power’s] third dimension is always focused on particular domains of experience and is never [...] more than partially effective” (2005:150). Erkännandet är i enlighet med detta en sådan domän genom vilken makt kan utövas.

Vi ser erkännandet som viktig del i den dialektiska process i vilken individens identitet skapas (Taylor 1994:44). Taylor menar att erkännandet av den egna identiteten är att betrakta som ”ett livsnödvändigt mänskligt behov” (1994:38). Vi kommer att analysera erkännandet som diskursivt konstruerat, men likväl nödvändigt för individens möjlighet att orientera sig i relation till in omvärld⁴. Taylor och Luke beskriver samstämmigt erkännande som ett möjligt maktmedel vilket kan användas för att inkludera alternativt exkludera individer och grupper. Lukes för dock sin argumentation i polemik med Charles Taylors artikel, där Lukes ställer sig frågan: ”vad är det egentligen som är bra med identitet och vad rättfärdigar dess erkännande?” (2005:121). Lukes menar att om det erkännande Taylor diskuterar kan vara ett misserkännande måste detta på något sätt förutsätta att det finns en typ av erkännande som erkänner individen ’rätt’.

Vi anser att en identitet endast är sann så till vida att den finns då subjektet upplever identiteten som enhetlig berättelse om jaget. Att säga att någon/några har en falsk eller förvanskad identitet blir därmed underligt. Endast den individ vars identitet det är fråga om har möjlighet att avgöra om identitetskonstruktionen erkänns korrekt eller ej. Men att analysera erkännandet som ett maktmedel innebär att detta tar sig uttryck på en strukturell nivå, där erkännandet måste ses som en återspeglning av det rådande diskursiva systemet. I detta system ser vi identitetskonstruktioner som del en naturaliseringsprocess vilket resulterar i att kollektividentiteter upplevs som tidlösa av naturen givna kategorier, och på så vis begränsas individers möjlighet till att själva definiera sig. Stuart Hall menar att ”natraturalization... is an attempt to halt the inevitable ’slide’ of meaning, to secure discourse” (1997:245), på så kan ofördelaktiga återspeglningar av kollektiva identiteter legitimeras och accepteras i diskursen.

Då varken subjektet eller den yttre observatören kan sägas stå utanför den konstituerande diskursen blir vad som är viktigt individens möjlighet att, i den utsträckning det går, själv välja hur hon/han blir erkänd. Taylor skriver att ”det som här skiljs ut som värdefullt är således en universell mänsklig möjlighet, en förmåga som alla människor delar” (1994:49). Det är denna möjlighet till val som vi, i likhet med Taylor, ser som kärnan i resonemanget om hur makt kan ta sig uttryck. Nämligen genom ett reglerande av dessa, där vissa individer har alla

⁴jämför Luke; ”it is hard to see how the notion of identity-related or recognitional dominanscan do without presupposing a notion of real or objective interest, grounded in a theory of human nature” (Luke 2005:121).

möjligheter till val av hur han/hon skall se sig erkänd, meddans andra stängs inne i en på förhand avgjord roll.

För att kunna gå in i och identifiera de processer som konstituerar identiteter vill vi undersöka huruvida den narrativa analysen erbjuder en öppning. Vi ser, som diskuterat ovan, diskurser som det övergripande maktperspektiv där vårt sammanhang laddas med mening. Narrativer ges i vår definition av begreppet, en mer specifik funktion i berättandet av de historier som formar individen. Man kan se det som att narrativer materialiserar diskurser i processer av identitetskapande. Alexa Robertson menar att narrativer kan användas som ett ”analytiskt grepp” för att ”komma åt relationen mellan idéer, erfarenhet och handling” (2003:91). Detta analytiska grepp kan alltså förklara hur ”människor styrs att agera på vissa sätt och inte på andra på grundval av projiceringar, förväntningar och minnen som härstammar från en repertoar av tillgängliga sociala, offentliga och kulturella narrativer” (Somers i Robertson 2005:224f). Alltså anser vi tillgängligheten av möjliga narrativer som diskursivt styrt, och narrativer betraktar vi som det sätt på vilket denna diskursiva ordning materialiseras i specifika texter. Vidare är individen alltid är en del av kollektivet och eftersom vi från narrativer får insikt om meningsskapande på individnivå, bör narrativer även vara viktiga för förståelsen av grupper positionering i relation till sin omvärld (Robertson 2005:225).

Sammanfattningsvis ser vi diskurser som dynamiska sociala processer, vari makt existerar genom meningsskapande relationer. Dessa diskurser utgör en ifrågasatt ”verklighet” där olika röster blir mer eller mindre hegemoniska i dess erbjudna tolkning av världen. Vems tolkning som uppfattas som sann kan således antas utöva makt genom domination, där erkännandet konkretisera denna förmedling. I denna diskursiva verklighet kommer vi att argumentera för att erkännandet av identiteter är att betrakta som ett viktigt maktmedel, vars strukturer möjligtvis kan påvisas genom användandet av narrativer som ett av Alexa Robertson kallat analytiska greppet (2003:91). Detta kommer vi nu att ägna nedanstående kapitel åt.

3 Narrativa perspektivet

I detta kapitel ämnar vi undersöka om narrativer kan användas som analytiskt grepp för att komma åt ovan redogjorda för maktstrukturer. I den första delen i kapitlet redogörs kortfattat för hur olika samhällstrukturer förändrat förhållandet mellan subjekt och identitet, genom vilket det narrativa perspektivet ges relevans. Den andra delen behandlar teorin om den narrativa identiteten. Detta för att kunna diskutera huruvida denna teori på ett fruktbart sätt kan kopplas till de maktsystem som aktiveras genom erkännandet. Kapitlet avslutas med en diskussion som låter det narrativa perspektivet sammanlänkas med ovanstående maktteorier.

3.1 Berättelsernas förutsättningar

Begreppet identitet är mångfasetterat och studiet av det bedrivs i ett stort antal discipliner. Gemensamt för olika teorier om identitet är att de alla ämnar förklara hur vi som människor försöker förstå oss själva och andra i relation till vår omgivning (Kinnvall 2003:11). Den grundläggande skiljelinjen mellan olika teoribildningar av identitet går enligt Catarina Kinnvall mellan dem som anser att individen har ett ”starkt kärnjag och dem som menar att vi måste komma bortom detta kärnjag och istället se identitet som en situationsbunden, lingvistisk och narrativ process” (2003:31). Individer har traditionellt sett analyserats som rationella aktörer inom statsvetenskapen, utifrån en förgiven tagen veklighetsram, men korsbefruktningen mellan olika samhällvetenskapliga discipliner har lett fram till ett ökat intresse för studiet av identitet som social konstruktioner (Robertson 2005:220).

Uppfattningen att identitet är fullkomlig överensstämmelse med vem en person *är* grundar sig i upplysningstidens förståelse av ”subjektet som sammanhängande enhet med naturliga rättigheter” (Alvesson & Deetz 2000:17). I feodala samhällen ”förmedlades och legitimerades personliga identiteter ... av traditionen” där människors sociala roller erkändes och bekräftades av den till synes naturliga, och av Gud givna samhällsordningen (Alvesson & Deetz 2000:19). Från det feodala till det post-feodala Europa, omkonstruerades subjektet genom upplysningsfilosofiska strömningar så som naturrättstänkandet, individualismen och rationalismen, där individen inte längre graderas utifrån äran i en samhällsposition utan varje enskild individ ansågs ha ett inneboende värde, ”en identitet som är speciell för mig och som jag upptäcker hos mig själv” (Taylor 1994:38f). Ur detta föds till exempel teoritraditionen om de grundläggande

okränkbara mänskliga [för första gången individuella!] rättigheterna (Strzelewicz 2002: kap 3).

Denna post-feodala epok anses vara början till den 'moderna' samhällsordningen, som enligt Anthony Giddens tar ordentlig fart vid 1900-talets begynnelse. Detta hävdar han med hänvisning till specifika "institutioner och beteendemönster" som står i direkt beroende till industrialiseringens framväxt (1991:24). Giddens kallar det moderna samhället för ett post-traditionellt samhälle. Skillnaden som Giddens ser mellan det så kallade traditionella samhället och det post-traditionella är av vikt för diskursen kring identitet för att påvisa att olika samhällsstrukturer ger olika utgångspunkter för identitetskonstruktioner. I det traditionella samhället ges individen färdiga koncept att utveckla som sin identitet, detta till skillnad från det post-traditionella samhället där identiteten blir varje enskild persons skapelse, "your life is your project – there is no escape" (Gauntlett, 2002:249).

Om det moderna samhället formats av industrialiseringen, så som politisk, kulturell och ekonomisk institution, skulle vår sen-moderna era, för att använda Giddens term, karaktäriserats av en allt mer globaliserad världsordning (Giddens 1997: kap 1). Denna process är väl omskrivet i litteraturen, och har tolkats av såväl globaliseringens skeptiker som hyper-globalister (Kaldor 2004: kap 5). Vi anser att globaliseringen i sig inte är ett nytt fenomen, men att dess effekt har intensifierats och inneburit "real changes in terms of *scale, speed, and congition*" (Kinnvall citerad i Kinnvall 2004:742). Giddens menar att begreppet globalisering bör förstås som "fundamentala aspekter av tidrummets uttjänjning" (1997:32), där här och nu inte längre blir självklara referenspunkter, utan människor måste förhålla sig till någonting större än den närliggande omgivningen. I detta framväxande globala system måste relationen mellan det globala och det lokala förstås som dialektisk (ibid.).

För vårt syfte är det viktigt att förstå på vilket sätt globaliseringen i grunden förändrat de ramar utifrån vilka människor tolkar sin verklighet. Vi ser globaliseringen i enlighet med Kinnvall som en process vars kraft verkar destabiliserande, eftersom man i den globaliserade världsordningen tvingas ifrågasätta grundläggande existentiella frågor (Kinnvall 2004:742; Giddens 1997: kap 2) på grund av tillgången till eller i överflödet av en mängd konkurrerande narrativ, det vill säga möjliga historier som utgör tolkningar av verkligheten. Med en ökad förståelse för identitetsprocessen skall vi nu undersöka närmare hur detta idag decentrerade subjekt kan förstås genom teorin om den narrativa identiteten.

3.2 Narrativ identitet och ontologisk säkerhet

Ovan har vi hävdad att människor existerar i en mer komplex verklighet, där den globaliserande kraften verkar destabiliserande. Kinnvall menar att detta beror på att globalisering kan anses ha gjort "it more difficult, but not less desirable, to think in terms of singular, integrated, and harmonious identities" (Kinnvall 2004:747). Argumentet bygger på att vi människor, även om några enhetliga

identiteter inte är möjliga, tenderar att tänka på oss själva som en kontinuerlig entitet, eller som Halls säger det: "we construct a comforting story or 'narrativ about the self' about ourselves (i Kinnvall 2004:748). Giddens menar att det grundläggande för människors existens är just att lyckas "hålla igång en specifik berättelse" om jaget (1997:69). På denna bas vilar teorin om människan som en narrativ varelse (Robertson 2005:220).

Att människan bör uppfattas som en narrativ, snarare än rationell, varelse betyder att vi genom narrativer/historier/berättelser tillägnar oss och förmedlar information om oss själva, människor i vår omgivning, samhället, ja hela vår upplevda verklighet. Robertson menar att en "narrativ syn på identitet [ger att] ... människor agerar på ett visst sätt eftersom att inte göra det på ett grundläggande vis skulle bryta mot deras känsla av att existera just då och just där" (Robertson 2005:225). Vi anser dock att människor visst kan handla på ett sätt som bryter mot den egna uppfattningen om jaget, så länge handlingen kan tolkas *som om* det passade ihop med den en kontinuerlig berättelse om jaget.

Detta antagande ser vi som grundat i Anthony Giddens teori om ontologisk säkerhet och existentiell ångest (Giddens 1997), där syftet med ett sammanhängande narrativ om jaget är att skydda människan från existentiell ångest. Att hålla igång denna historia blir allt svårare i interaktionen mellan det globala och lokala, där den upplevda verkligheten konstant är ifrågasatt genom alternativa tolkningar/historier av/om verkligheten. Ontologisk trygghet definieras av Giddens som "känslan att det finns en kontinuitet och ordning i händelserna, inklusive sådana som inte befinner sig inom direkt synhåll för individen" (1997:275), och bygger på en grundläggande tillit till att omgivningen och verkligheten faktisk är konstituerad så som man uppfattar den. Vi ser det narrativa perspektivet som fruktbart för förståelsen av hur denna upplevda kontinuitet förhandlas mellan individen och kollektivet, där kollektiva identiteter som social konstruktion erbjuder historier som tryggar den ontologiska säkerheten. Delade narrativ i en gemenskap bekräftar således individers upplevda verklighet, där detta sker i interaktion med andra människor i gemenskaper, och på så vis blir dessa gemenskaper självförstärkande. Men hur förmedlas kollektiva identiteter eller narrativer till individer?

Vi menar att narrativ kräver en viss markör för att en individ skall kunna ta till sig och relatera till historien som berättas. Narrativer kan dock även berättas om en grupp där alla som ingår inte känner igen sig i historien som berättas. För att illustrera vad vi menar krävs ett exempel: En individ i det traditionella sammanhanget skulle ha ett fåtal metanarrativ där likartade teman skulle framträda i konkreta narrativ. Dessa ser vi som källor till identitetskonstruktioner där kategorier som mor, dotter, och fru, skulle ingå och verka meningsförmedlande. I den globala ordningen bör istället individen, enligt Giddens, reflexivt förhandla sin egen identitet utifrån den mängd narrativ som finns tillgängliga i diskursen (1997:45); en person kan samtidigt identifiera sig med berättelser om invandrare, kvinnor, studenter, medelklass, älskare, mödrar, dansare, där den inneboende problematiken vilar på att vissa identifikationer i diskursen till viss mån upplevs som motsägelsefulla, och kan på så vis verka hämmande för individen.

Loytard menar att detta tillstånd bör benämnas det postmoderna tillståndet där "ett fåtal metanarrativer har ersatts av ett oräkneligt antal mikronarrativer" (i Robertson 2005:227). Samspelet mellan det globala och lokala ökar således tillgången till narrativer, och genom detta verkar globalisering destabiliserande för individen. Det är utifrån dessa resonemang om grundläggande tillit, ontologisk säkerhet och existentiell ångest som vi ser narrativens betydelse för identitetsskapande som relevant. Kinnvall menar att analysera säkerhet som grundläggande för maktrelationer "actualizes the *need* for one stable identity" (2004:748). Detta leder till att människor som upplever sig som ontologiskt osäkra kommer att sträva efter en konstant berättelse om jaget för att kunna, som Kinnvall säger, "*securitize subjectivity*" (2004:749). Med detta menas att en individ säkerställer känslan av det subjektiva jaget genom att anamma kollektiva identiteter som verkar stabiliserande.

Om man som Giddens (1997: 69) och även Lukes (2005:119) anser att det finns något grundläggande mänskligt i att upprätthålla en kontinuerlig identitet, en erkänd sådan, blir det i skapandet och återskapandet av identiteten som tillgången till narrativ om jaget kan anses inneha makt. Det är i dekonstruktionen av dessa maktstrukturer rörande erkännandet som det narrativa analytiska greppet kan öka förståelsen för maktförmedlingen.

3.3 Narrativer som analytiskt grepp

Det narrativa perspektivet är egentligen, liksom konstruktivismen - eller kanske som en konkretisering av konstruktivismen - en föreställning om hur människor upplever och konstruerar sin verklighet och vardag, men främst handlar perspektivet om hur mening skapas och förmedlas. Somers hävdar till exempel "att sociala identiteter sätts samman genom narration, sociala handlingar påverkas av narration och sociala processer och samspel förmedlas narrativt" (i Robertson 2003:91). Alexa Robertson hävdar att ett av de få uttalanden forskare som använder sig av det narrativa perspektivet kan enas om är att vi människor "strukturerar vår erfarenhet huvudsakligen genom narrativer" (2005:224). När vi passerat denna gemensamma utgångspunkt stod vi inför ett begrepp som används och definieras olika av olika studenter av narrativer. Vi har i kapitel 2 nämnt förhållandet mellan diskurser och narrativer, där konkreta narrativer bör förstås som en materialisering av diskurser. Vi kommer här att utförligare diskutera hur man kan använda sig av narrativer som analytiskt grepp för att komma åt rådande diskurser och dess inneboende makt.

Brunner hävdar att man i "en kultur arbetar ... 'mentalt' gemensamt ... och ett av de principiella sätt vi gör det på är genom processer av 'gemensam narrativ tillväxt'" (citerad i Robertson 2005:225). Dessa historier eller narrativer ligger till grunden för hur människor upplever sig vara emotionellt bundna till specifika gemenskaper, så som familjen, jobbkompisar, fotbollslaget, eller varför inte nationen. Vi håller med Alexa Robertson då hon menar att det är särskilt genom skapandet av gemenskap som narrativ kan användas politikiskt (ibid.) Det

kommer här att argumenteras för att det är just dessa gemenskapers skapande som laddar narrativer med makt. Detta eftersom en gemenskap alltid inkluderar vissa - även människor som inte ser sig som en del av gemenskapen men ändå erkänns som sådan på grund av kön, etnicitet, sexualitet eller andra markörer som anses beteckna tillhörighet - samtidigt som gemenskaper verkar exkluderande. I skapandet av denna narrativa gemenskap anser vi relevansen av att studerar erkännandet ligga, där narrativer förmedlar erkännandet av en gemensam kultur, vilket samtidigt utestänger andra individer som inte delar den gemensamma meningen.

Narrativer är således någonting ligger till grund för gemenskap, samtidigt som det har någonting med makt att göra. Vi ser alltså konkreta narrativer som en materialisering av diskursen i en specifik text. En text förstås här i dess bredaste mening, nämligen faktisk text, tal, bild, handlingar etc., vilka kan läsas som en text och på så vis berättar historier om och för individen, kollektivet, och de "andra". Detta synsätt på texter kan härledas till Roland Barthes klassiska kritik av populärkulturen i *Mytologier* (1969) där till exempel bilder, filmer, mat, vin och så vidare anses vara bärare av kulturell mening. Likt strukturalisterna analys av språket vars underliggande sammansättning söktes, ansåg Barthes man kunde läsa populärkulturen och dekonstruera den som texter, med syftet att synliggöra de underliggande metastrukturer eller metanarrativ som kan antas bära mening för en specifik kultur (Hall (red.) 1997:36f). Dessa metanarrativ ser vi som källor till möjlig identifikation, genom vilka mening förmedlas och människor erkänns.

Till skillnad från Barthes, som "ser narrativer som åtskilda från diskurser" (i Robertson 2005:229) anser vi att narrativer endast kan produceras i diskurser där narrativets mening förstås utifrån den diskurs i vilken den produceras. Robertson föreslår, inspirerad av Chatman, att man bör dela in narrativer i *historien* och *diskursen*, där narrativer byggs upp av *historiens vad* och *diskursens hur* (2005:230). Vi kan här jämföra dessa med Barthes uppdelning av en texts mening som *denotation* (dess deskriptiva mening dvs. ett vad) och *konnotation* (tolkningen av denotationen, ett hur) som byggstenar i narrativen, för att klargöra hur vi ser meningen som framträdande i ett system av representationer (Hall (red.) 1997:38).

Ett narrativ är således en text, förstådd i dess bredaste mening, producerade i en diskurs och kan endast förstås utifrån den diskurs i vilken narrativen är producerad. Konkreta narrativer i sig kan vara en berättelse, en bild, en film, men måste alltid relateras till metanarrativ, eller system av representation för att dess konnoterade mening skall framträda (Hall (red.) 1997:38). Vad som menas med dessa underliggande metanarrativ kan förtydligas med Alexa Robertsons ord, där hon hävdar att metanarrativer är:

narrativer som cirkulerar i samhället [och] får folk att tänka i samma banor och att konstruerandet av sådana narrativer placera människor i ett gemensamt socialt sammanhang (2005:256).

Detta system av representation, eller metanarrativ, kan även liknas med Barthes myter. En viktig aspekt av Barthes studie av myternas meningsförmedlande anser vi vara sättet på vilket dessa utövar makt, eftersom myterna har en förmåga att

”[tömna] verkligheten på historia och [fylla] den med natur” (Barthes 1969:241). Barthes menar, och detta är viktigt för vår vidare diskussion, att metanarrativ, eller myter, har en förmåga att representera sig själv som den förgivettagna historielösa sanningen. Om det är så som vi här argumenterar för, att grupper representeras av och erkänns genom metanarrativ, blir denna tömning av historia ett av de sätt som makt kan utövas genom narrativer som cirkulerar i samhället. Till exempel kan stereotypa beskrivningar komma att uppfattas som sanna reflektioner av verkligheten, genom ovanstående naturaliserings process. Denna vardagens slöja upprätthålls genom olika maktmönster där dessa tar sig uttryck i ”betydelseystem ... som förefaller helt naturliga ... [och] ’konsumeras aningslöst’” (Barthes som tolkad av Robertson 2003:91)⁵. Det är denna naturaliseringsprocess som tycker vi oss kunna komma åt genom att använda oss av det narrativa greppet.

3.4 En sammanförande diskussion

Vi ämnar att med dessa ovanstående två kapitel ha besvara vår första fråga så som uttryckt i inledningen: *Är narrativer fruktbar som analytiskt grepp för att påvisa maktstrukturer?*

För att besvara frågan inledde vi med en diskussion om hur vi ser på makt. Denna diskussion tog avstamp i diskursteori, där vi argumenterade för individen som positionerad i en diskursiv verklighet. Vi började med att redogöra för vad som egentligen menas med diskursiv makt, och varför det anser det viktigt att finna ett sätt på vilket denna makt kan synliggöras. I enlighet med Lukes teori om maktens tredje ansikte (2005) tyckte vi oss finna en väg för påvisandet av maktens strukturer. Enligt denna maktteori förekommer den diskursiva makten mellan individer och grupper genom dominans och/eller hegemoniska förhållanden (2005:144ff). Dessa förhållanden ger att varje situation blir ett tillfälle för möjlig maktutövning, processer av identitetsskapande blir i enlighet med detta resonemang ett sådant tillfälle. Vi hävdade vidare, i linje med Taylor, att inneboende i erkännandet finns en möjlighet till maktutövning vilken tar sig uttryck genom skapandet av identiteter (1994), denna form av makt kallar Lukes för *recognitional dominans* (2005). Som diskuterat ovan ser vi makten som verksam genom formandet av människors önskningar, även om dessa skulle kunna anses gå i strid mot individens intressen (Lukes 2005:145f). Denna möjlighet att manipulera individers självbild argumenterade vi för, i linje med Robertson, som varande ett diskursivt fenomen som tar sig uttryck i ”politiska, institutionella och vardagliga beteendemönster” (2003:90).

⁵ Jämför Foucaults diskussion om makt och kunskap där dessa sammankopplade ”not only assumes the authority of ’the truth’ it has the power to *make itself true*” (som tolkad av Hall (red.)1997).

När vi redogjort för vårt sätt att se hur maktstrukturer i identitetskonstruktioner kan ta sig uttryck gick vi vidare till att undersöka om det narrativa perspektivet kunde bidra med ett analytiskt grepp om dessa något otympliga teoretiska föreställningar. I analysen av det narrativa perspektivet visades det hur narrativer konstituerar kollektiva och individuella identiteter. Genom narrativer kan vad som ses som normalt definieras, vi hävdade att man genom att peka på narrativer kan påvisa dessa naturaliseringsprocesser och därigenom synliggöra hur individer domineras i konstruerandet av identiteten (Robertson 2005:256). Vidare påvisade vi under vårt arbete med det narrativa perspektivet att metanarrativer kan förstås som underliggande strukturer eller historier som cirkulerar i samhället, med vilka människor identifierar sig och utifrån vilka människor skapar mening och gemenskap (ibid.). Relationen mellan konkreta narrativ och metanarrativ visade sig som en möjlig väg att närma sig den makt som förmedlas genom den återspeglning av individen som Taylor menar sker i samhället (1994:37). Skapandet av gemenskap måste således ses som en form av maktutövning, då gemenskaper bygger på dikotomin inkludering/exkludering. Inspirerade av Robertson hävdade vi att om man kan relaterar konkreta narrativer, alltså specifika texter – i dess breda betydelse - till metanarrativer, kan man komma åt ”förgivettagna antaganden om hur världen fungerar” (2005:259f).

Genom ovanstående diskussion anser vi oss ha funnit i narrativer ett analytiskt grepp om den makt som verkar genom erkännandets mekanismer, där människor erkänns in i och erkänns ut ur gemenskaper. Detta grepp kommer vi att använda oss av i vår nedanstående analys av erkännandet.

4 Om erkännandet

Här följer ett försök att påvisa hur det narrativa greppet kan användas för att dekonstruera makt. Detta görs utifrån en diskussion om Lukes syn på erkännande som dominans, vilket kommer att illustreras utifrån det republikanska metanarrativet. Nedan skall således den andra av våra två frågor besvaras: *På vilket sätt kan det narrativa analytiska greppet påvisa maktförmedlingen i erkännandets politik?*

4.1 Erkännandets uttryck

Ovanstående diskussion är ett försök till att påvisa hur diskursiv makt som dominans förmedlas genom metanarrativer som cirkulerar i samhället. Här kommer en specifik form av dominans diskuteras, nämligen det Lukes kallar "identity-related... or recognitional domination" (2005:121). Detta diskuteras även Taylor diskuterat under rubriken "erkännandets politik" (1994). För vårt syfte blir det här väl värt att upprepa varför erkännandet enligt Taylor är att betrakta som utövande av makt. Han menar att "vår identitet delvis formas av andras erkännande, eller frånvaro därav, och ofta *miss*-erkännande" (1994:37). Detta kan alltså ses som samstämmande med Lukes definition av makt som dominans – att kunna forma människors önskningar så att de går i strid med deras intressen. Nedan kommer en djupare analys av Lukes resonemang kring erkännande som en upplevd domän av maktens tredje ansikte att ges (2005:149).

Lukes presenterar fyra olika scenarier genom vilka han anser att erkännandet kan tänkas utöva makt. De är dock inte fyra separata klassificeringar av erkännandet, utan bör istället betraktas som överlappande kategorier. Dessa fyra typerna av erkännande skall nu presenteras och diskuteras i tur och ordning.

Den första varianten av hur erkännandet kan ses som en maktutövning kallar Lukes för *insufficient recognition*, alltså otillräckligt erkännande (2005:119). Denna typ av erkännande kan exempelvis förstås som frånvaro av officiell minoritetsstatus för olika folkgrupper i ett samhälle. Det viktiga i denna form av otillräckligt erkännande är att gruppen, vare sig det är en geografisk, etnisk eller religiös grupp definierar sig själv som bärare av en säregen identitet och anser sig vara berättigade att erkännas som sådan (ibid.). Denna form av dominans motverkas till exempel i nationalistiska separatistströrelser runt om i världen, vilka anser att majoritetssamhället inte kan sörja för deras specifika behov.

Den andra typen av identitetsrelaterad dominans är enligt Lukes då en grupp av människor upplever sig själva och ses av andra som mindre värda. Med Lukes ord upplever sig individen: "as irredeemably defined by a fixed and unalterable

inferior and dependent status and set of roles from which there is no exit” (ibid.). Detta kan med enkelhet påvisas genom den omyndigförklaring som kvinnorollen många gånger kan hävdas ha inneburit - och fortsätter att innebära. Det viktiga blir att de individer som utsätts för denna kategori av dominans internaliserar den bild som erkänner dem⁶.

Den tredje typen av dominans genom erkännandet är vad Lukes kallar *excessive recognition* (2005:119). Detta innebär att en individ erkänns som en del av en grupp, trots att personen i fråga inte anser sig sympatisera med den kollektiva identiteten som erkänner henne eller honom. Ett sätt som detta kan ta sig uttryck är till exempel i så kallade etniska konflikter, där människor på grund av markörer som dennoterar etnicitet till viss mån kan anses tvingade att officiellt deklarerat sin lojalitet till den ’egna gruppen’.

Den fjärde kategorin av makt genom erkännandet presenteras med Lukes egna väl valda ord:

the dominant group or nation, in control of the means of interpretation and communication, project their own experience and culture as the norm, rendering invisible the perspective of those they dominate, while simultaneously stereotyping them and making them out as ‘other’

(2005:120)

Erkännandet skall således betraktas som en av de upplevda domänerna av Lukes tredje dimension av makt (2005:150). Det narrativa perspektivet blir fruktbart för att konkretisera den politiska maktutövning i producerandet av narrativer genom vilka individer erkänns. Taylor skriver att detta erkännande förmedlas genom bilder som samhället återspeglar (1994:31). I detta ges en möjlighet att sammanföra teorin om dominans genom erkännande och det narrativa greppet. Taylors bilder kommer att analyseras som konkreta narrativer, eller texter, så som relaterade till metanarrativer, där metanarrativer alltid reflekterar en diskursiv ordning. Givet argumentationen i kapitel 2 och 3 ses denna återspeglning som förmedlad genom de olika narrativer som finns att tillgå. De narrativer som anammats regleras utifrån individens subjektpositioner, som ovan beskrivs som ett slags filter genom vilket våra möjliga handlingar regleras.

Misserkännande/icke-erkännande skall nedan diskuteras och påvisas genom det republikanska metanarrativet.

⁶ Det kan här vara intressant att återge hela Nussbaums av Lukes citerade argument: ” [if someone] who has no property rights under the law, who has no formal education, who has no legal right to divorce, who will very likely be beaten if she seeks employment outside the home, says that she endorses traditions of modesty, purity and self-abnegation, it is not clear that we should consider this the last word on the matter” (i Lukes 2005:146). Det kan även vara värt att notera att dessa typer av internaliserade bilder kan, i relation till vår tidigare diskussion rörande ontologisk säkerhet, anses uppfylla detta behov.

4.2 Det republikanska metanarrativet

Republikanismen skall som nämnts ovan analyseras som ett metanarrativ. Där detta ger upphov till och återspeglar den franska nationalidentiteten, i vilken en ungdom i boende i Clichy-sous-Bois samtidigt kan berättas in som Fransk medborgare och berättas ut som *immigré*.

Frankrike har sedan mitten på 1800-talet varit ett immigrationsland. Människor som migrerade till Frankrike gjorde så för att fylla behovet av arbetskraft som följde industrialiseringen, och arbetskraftsinvandringen fortsatte efter andra världskriget (Hollifield 1999:60). På grund av de republikanska värderingarna anses Frankrike vara ett av de länder i Europa som haft den liberalaste regleringen av tillgång till medborgarskap för människor som invandrat (Hollifield 1999:61). Det var inte förens på 1970-talet som immigration konstruerades som ett 'problem' som behövde 'kontrolleras,' där andledningarna främst ses som ekonomiska (Hollifield 1999:92). Under 1980-talet, med Jean-Marie Le Pen i spetsen, började det diskuteras vilken påverkan dessa 'andra' kulturer skulle ha på nationalidentiteten, där kulturell pluralism uppfattades som ett hot mot den Franska enade nationen. Invandrare uppfattades således som ett hot mot social enighet snarare än ett ekonomiskt problem, där främst muslimska nordafrikaner ansågs icke-assimilerbara (Kepler som tolkad av Hollifield 1999:92). Under 1990-talet har denna xenofobiska diskurs förstärkts, och resultaten är ett djupt segregerat samhälle där invandrare är överrepresenterade i till exempel fattiga förorter och arbetslöshetsstatistiken, och underrepresenterade på Universitetet (Freeman 2005:21).

Det framträtt i det material vilket ligger som underlag för nedanstående diskussion att integrations och immigrations diskursen i Frankrike är tätt sammanlänkad iden om den Franska republikanismen (Castles & Miller 2003; Hollifield 1999; Maillard 2005; Freedman 2004; Geddes 2003). Därav analyseras republikanismen som ett metanarrativ, vilket kan anses meningsbärande för en Fransk enhetlig nationell identitet. Republikanismen är således ett narrativ vilket 'cirkulerar i [det franska] samhället' och "får folk att tänka i samma banor" (Robertson 2005:256).

Republikanismen som styrelsesätt föddes ur den franska revolutionen 1789, och bygger på individuella rättigheter och skyldigheter, universalism, egalitära värderingar och sekularisering där man ser den franska kulturen som enande (Freedman 2004:10f), en tanke som kan spåras tillbaka till Rousseaus diskussion om allmänviljan och deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Den första artikeln i den gällande franska konstitutionen från den 4 oktober 1958 lyder:

France shall be indivisible, secular, democratic and social republic. It shall ensure the equality of all citizens before the law, without origin, race or religion. It shall respect all beliefs. It shall be organised on a decentralised basis.

www.assemblee-nationale.fr

Hollifield pekar på att man i Frankrike förlitat sig på denna starka republikanska tradition när det gäller "the French [society's ability] to absorb and integrate the newcomers" (1999:60f). Frankrikes medborgarskaps lagar bygger på *Jus soli* principen, med vilken menas att människor som föds på franskt territorium har rätt till franskt medborgarskap, detta till skillnad från *jus sanguinis* principen, där medborgarskap bygger på blodsband, vilket tillämpas i Tyskland (Hollifield 1999:60). En invandrad person är således 'fransk', i samma stund som han eller hon erhåller medborgarskap; detta betyder att man förväntas anpassa sig efter franska värderingar och traditioner, vilket i teorien leder till att personen i fråga smälter in och bli en del av det franska samhället. Resonemanget ger en integrationspolicy som till stor del strävar efter att assimilera nya medborgare snarare än integrera. Detta kan till exempel påvisas med ett uttalande av Simone Veil⁷:

This legal concept [*jus solis* principen] is concomitant with a strong affirmation of national unity and an unswerving determination to assimilate the foreign population through the unity of institutions, use of a common language and participation in the same culture (<http://hir.harvard.edu>).

Även om det på senare tid har funnits en mer öppen diskussion i Frankrike där röster höjts för en aktiv integrering av första, andra, och till och med tredje generationens invandrare under parollen *la droit à la différence*, anser statsvetaren Jane Freedman att man kan se tecken på ett återtag mot ett assimilationsperspektiv i policyn, med strävan efter fransk kulturell enighet (2004:6). Detta hävdar hon med hänvisning till förstärkningen av de sekulära principerna i februari 2004 då lagstiftaren införde förbud mot öppet bruna religiösa symboler - läs slöjan - vilka anses konnotera grupptillhörighet (Maillard 2005:77). Dominique Maillard argumenterar i sin artikel "Muslims in France and the French model of Integration" (2005) att just lagstiftningen om slöjan visar på det motstånd som finns mot "communautariste demand for the recognition of a collective identity within the French republic" (2005:78; kursivering i original). Maillard menar att diskussionen kan härledas till Clermont Tonnerres utrop under Franska revolutionen: "no right as a community, every right as individuals" (citerad i Maillard 2005:78).

Genom denna diskussion har vi försökt vaska fram de grundläggande värderingar som kan anses förmedla mening i skapandet av en fransk nationalidentitet. Andrew Geddes menar att republikanismen som idé, och vad vi ser som det urbenade meningsförmedlande metanarrativet, vilar på fyra principer. Dessa är universalism, där individer står lika inför lagen, unitarism, där den franska nationen skall strå som odelbar; sekularisering, där statens skiljs från kyrkan; och assimilation, där *immigrés* blir franska och "French institutions

⁷ Simon Veil is [1993-1995] Minister of State, Minister of Social, Health and Urban Affairs of France (<http://hir.harvard.edu>)

[should aim to] facilitate this process” (2003:57). Vilken historia förmedlar då detta metanarrativ och vem erkänns, det vill säga berättas in och berättas ut?

4.3 Det narrativa greppet om erkännandet

Det finns följaktligen en inneboende problematik i det republikanska metanarrativet då detta enbart återspeglar och således erkänner individer, samtidigt som samhället kan anses återspegla och erkänna kollektiva identiteter; Maillard påpekar: ”the notion of individual equality in the French Republic does not take into account the flawed bigotry of ethnic bias and discrimination” (2005:73).

Resonemanget skall här illustreras genom att påvisa relationen mellan det republikanska metanarrativet på makronivå, och de konkreta narrativet som berättas av enskilda individer i de franska förorterna. Under optimala förhållanden skulle vi ha genomfört en grundlig studie genom att till exempel, efter Alexa Robertsons modell, använda oss av fokusgruppsdiskussioner där vi tror att temat i metanarrativet om den franska republikanismen skulle återkomma i konkreta narrativet (2005:239). Här finns dock på grund av tid och resursbegränsningar ingen möjlighet att utföra någon sådan. Därför bör det ännu en gång understrykas att vi endast ämnar belysa ovanstående teoretiska resonemang, med det fall som studeras.

Ensam står således det citat med vilken vi påbörjade denna uppsats som en representant för konkreta narrativet. Detta är alltså Maratt Sabeks uttalande “[we] just want to be recognized as human beings, instead of being seen as Arabs or blacks [...]”, vilket han ser som representativt för den grupp ungdomar som iscensatte upploppen i Paris. Detta genom att han talar om ett we (vi) som dem som vill bli erkända som människor. Hur kan man då se det republikanska metanarrativet som förmedlande av en historia som på något sätt kan utgöra en form av domination, där detta tar sig uttryck i detta enstaka konkreta narrativ?

Vi börjar med Lukes första typ av dominans genom erkännandet, nämligen *insufficient recognition*. Detta krävde dock som vi nämnt ovan att individen ser den säregna identiteten som berättigat ett erkännande. Men Maratt påstår ju att han inte vill erkännas som svart eller arab utan bara ses som människa. Hur kan vi då påstå att det republikanska metanarrativet på något sätt utövar makt över honom? Man måste således ta ett steg tillbaka och ställa sig frågan, även om den är kontrafaktisk, hade detta metanarrativ erkänt kollektiva identiteter som meningsfulla, hur skulle då Maratts deklaration sett ut? Hade han fortfarande enbart velat bli erkänd som människa?

Detta leder oss till den andra formen som Lukes menar att erkännandet kan anses utöva makt. Det vill säga då en person eller grupp internaliserar en av metanarrativet förmedlad underlägsen bild och på så vis upplever sig själva, och ses av andra, som mindre värda. Ger inte Maratts uttalande, då säger han vill bli sedd som människa och inte bli erkänd som arab eller svar, att det i metanarrativet finns någonting som är normativt bättre med att vara människa än att vara svart

eller arab. Det republikanska metanarrativet är ju som nämnts ovan ett narrativ som bygger på en stark individualism, där detta förmedlas genom erkännandet. Att vara en individ erkänns således som meningsfullt genom metanarrativet, meddans att vara del av en kollektiv identitet värderas. Men, det finns ytterligare en aspekt av erkännandet som dominans att hämta i detta uttalande. Om det narrativet endas återspeglar dessa tre möjliga subjektpositioner, kan man då inte se vad vi benämnt som Lukes fjärde form av *recognitional domination*?

Svaret på denna fråga sträcker sig dock bortom metanarrativets maktutövning. Denna form av misserkännande verkar då majoritetskulturen kan anses utöva en hegemonisk form av dominans, där denna kultur ses som normen, genom vilket de osynliggör, med Lukes ord, "the perspective of those they dominate, while simultaneously stereotyping them and making them out as 'other'" (2005:119). Maktutövningen inkluderar förvisso det republikanska metanarrativet, men detta kan inte sägas kontrollera som Lukes säger "the means of representation" (ibid.) Om Maratt ser sig återspeglad genom dessa två identiteter som han nämner - att vara svart och att vara arab – och dessa två kategorier ses som mindre värda än att vara en 'människa', kan man inte se detta som ett uttryck för ovannämnda form av maktutövning?

Som nämnts vill vi endas påvisa hur det narrativa greppet kan synliggöra de historier som cirkulerar i ett samhälle kan tänkas utöva en form av makt genom dominans. I vårt illustrerande exempel märks detta på det vis metanarrativet har makt att erkänna in och erkänna ut i den franska gemenskapen. Som nämnts ovan ger Taylors uttalande om bilder som återspeglade samhället en öppning för det narrativa greppet om erkännandet. Om Taylors bilder analyseras som konkreta narrativer, eller texter, så som relaterade till metanarrativer, där metanarrativer alltid reflekterar en diskursiv ordning kan det narrativa analytiska greppet påvisa maktförmedlingen i erkännandets politik.

5 Sammanfattning

Vår uppsats tog sin början i en bred och allmän undran om hur maktstrukturer verkar i formandet av identiteter. Vårt vetenskapliga spjut kastades mot makt, och spetsen hamnade på erkännandet. Kan då de två frågor som ställdes upp i inledning anses besvarade? I den första frågan undrade vi om det narrativa greppet är fruktbart för att påvisa maktstrukturer. Vi tycket oss genom den diskussionen som fördes kunna se hur narrativer förmedlar förgivettagna antaganden om hur världen är beskaffad. Men att säga detta är att säga intet om inte dessa förgivettagna antaganden kan antas gå i strid med något som står utanför dessa meningar. Utifrån detta resonemang såg vi Lukes teori om makt som dominans, sprunget i förståelsen att önskningar, begär och förhoppningar delvis formas genom erkännandet och kan på så vis förstås som en internaliserad bild som motverkande en individs intressen, om dessa på något sätt objektivt kan bestämmas.

Vi menade att om man med det analytiska greppet kunde 'komma åt' maktstrukturer i diskurser följde den andra frågan som vi ämnade besvara nämligen på vilket sätt som detta grepp kunde användas för att påvisa makt i en specifik domän av domination, det av Charles Taylor kallad erkännandets politik. Vi använde oss av det *narrativa greppet* för att se hur makt förmedlades genom erkännandet, i de fyra formen som redogjorts för av Lukes. Här tog vi hjälp av ett empiriskt exempel, det republikanska metanarrativet, genom vilket vi antog att erkännandet återspeglas i samhället. I detta resonemang blev den i inledningen påtalade spänning mellan hur en individ blir representerad, *sedd*, och dess behov av att *erkännas* som hon/han anser sig vara, tydligt. Vi försökte, så som föreslagits av Robertson och redogjorts för av oss, vaska fram de grundläggande värderingarna i det metanarrativet, det vill säga den förgivettagna verkligheten. Vi ville här påvisa hur dessa värderingar kunde gå i strid med individers intressen så till vida att de inte berättas in i narrativet, och på så vis antas utöva makt. Detta menade vi att man skulle kunna studera empiriskt om man kan finna dessa metanarrativa teman som återberättade i konkreta narrativ. Men vilka, om några slutsatser kan vi dra av detta?

Svaret på denna fråga kräver en tolkning av det ovan redogjorda för metanarrativet, och tolkningar är ju som känt föga populära inom forskarsamhället. Detta eftersom de inte anses reproducerbara och objektiva, något vi ser som en kritik värd att ta i beaktande. Enligt Robertson finns dock ingen lösning på denna problematik, och hon menar vissa forskare hävdar att det "ligger i [narrativanalysens] natur" snarare än att det behöver se som ett problem (2005:254). Vi menar att den tolkning som här erbjuds har stävat efter att vara väl underbyggd. Tolkningen vilar således på dels vad andra studenter av republikanismen tidigare skrivit, del genom den strävan efter mångfald i

materialet som präglat vår läsning och byggt upp vår konstruktion av det republikanska metanarrativet (Esaiasson m.fl. 2004:315).

Enligt vår tolkning av det republikanska metanarrativet kan detta antas utöva makt genom att förvägra kollektiva identiteter erkännande. Detta då kollektiva identiteter, var sig de är etniska, religiösa, eller geografiska inte återspeglas i de grundläggande värderingar så som individualism, nationell enighet, och sekularisering, vilka alltså antas berätta en historia om den franska medborgaren. Vi medger således att den grund som våra slutsatser vilar på är modest, men vi ser den ändå som passande den ambition som tillskrevs inkorporerandet av det republikanska metanarrativet som exempel. Vi ämnade enbart påvisa på vilket sätt det narrativa perspektivet kan kopplas till erkännandes politik, men ser en möjlighet att driva denna typ av undersökning för att på så vis verifiera vår tes. Detta har vi tyvärr inte utrymme eller tid för, men tanken på ett sådant projekt är spännande.

6 Referenser

- Barthes, Roland 1969. *Mytologier*. Uddevalla: Bohusläningens AB.
- Baylis, John – Smith, Steve (red.) 2005. *The globalization of world politics: an introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergström, Göran - Boreus, Kristina 2005 i *Textens mening och makt*. Bergström, Göran - Boreus, Kristina (red.) Lund: Studentlitteratur.
- Castles, Stephen - Miller, Mark J., 2003. *The age of migration*. Wales: Palgrave Macmillan.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. (2004). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Featherstone, Mike, 1997. *Undoing culture: Globalization, postmodernity and identity*. Wiltshire: SAGE Publications Ltd.
- Foucault, Michel, 2002. *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos AB.
- Freedman, Jane, 2004. "Secularism as a barrier to integration? The french dilemma." *International migration*, Vol. 4, no 3, 2004, s 5-25.
- Geddes, Andrew, 2003. *The Politics of Migration and Immigration in Europe* London: SAGE Publications Ltd.
- Giddens, Anthony 1997 *Modernitet och självidentitet*. Göteborg: Daidalos AB.
- Hall, Stuart (red.) 1997. *Representation: Cultural representation and signifying practices*. London: SAGE Publications Ltd.
- Hollifield, James, F. 1999. I *Mechanisms of immigration control: a comparative analysis of European regulation policies*. Brochmann, Grete - Hammar, Thomas (red.).
- Kinnvall, Catarina, 2004. "Globalisation and religious nationalism: self, identity, and the search for ontological security." *Political Psychology*, vol. 25, no 5, 2004, s 741-767.
- Kinnvall, Catarina, 2003. *Identitets studier i praktiken*. Peterson, Bo - Robertson, Alexa (red.) Malmö: Liber.
- Laclau, Ernesto, 1990, *New reflections on the revolution of our time*, Finland: Verso.
- Lukes, Steven. 2005, *Power: A radical view*. 2 ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Maillard, Dominique, 2005. "The muslims in France and the French model of integration" i *Mediterranean quarterly: Winter 2005* s. 62-78
- Robertson, Alexa 2005. i *Textens makt och mening: metodbok I samhällsvetenskaplig text- och diskursanaly*. Bergström, Göran - Boreus, Kristina (red.) (2 ed.) Lund: Studentlitteratur.

- Robertson, Alexa 2003 i *Identitets studier i praktiken*. Peterson, Bo - Robertson, Alexa (red.) 2003 Malmö: Liber.
- Sabek, Maratt, www.theglobalist.com [2005-11-27]
- Strzelewicz, Willy. (2001). *De mänskliga rättigheternas historia*. Stockholm: Ordfront.
- Svenning, Olle, 2005. "Ordning skal härska i Paris", *Aftonbladet* [2005-10-11].
- Tatal, Nur, 2005. "Sring för livet!", *Ordfront* nr.1, s. 64.
- Taylor, Charles. 1995. "Erkännandets politik" i *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Gutmann, Amy (red). Göteborg: Daidalos AB.
- Veil, Simone, [datum saknas] <http://hir.harvard.edu> [2005-12-02]
- Wallensteen, Peter, 2002. *Understanding conflict resolution*. Wiltshire: SAGE Publications Ltd.